

Linguopragmatic characteristics of hyperbola in English and Uzbek literature

Umida BABADJANOVA¹, Oybek AKHMEDOV²

Tashkent Oriental University, Uzbekistan State World Languages University

ARTICLE INFO

Article history:

Received August 2024

Received in revised form

10 September 2024

Accepted 25 September 2024

Available online

25 October 2024

Keywords:

Hyperbole,
exaggeration,
linguistic-pragmatic
features,
literature,
stylistic differences,
image.

ABSTRACT

This article examines the linguistic and pragmatic features of hyperbole in English and Uzbek literature. Hyperbole serves as a rhetorical tool to emphasize emotions, enhance imagery, and reflect cultural values. Defined as deliberate exaggeration, hyperbole operates across various linguistic levels—lexical, syntactic, and semantic—while its pragmatic function is to engage readers' emotional reactions and interpretations. The study explores hyperbole in English literature, spanning from Shakespeare's dramas to contemporary satire, where it often conveys irony and social criticism. Conversely, in Uzbek literature, hyperbole—or 'exaggeration'—celebrates themes like heroism, beauty, and moral ideals, drawing from oral traditions and classical poetry. Through comparative analysis, the article highlights the cultural contexts and stylistic differences in the use of hyperbole, showing that while hyperbole universally serves expressive purposes, its manifestations are deeply rooted in specific literary traditions. The findings underscore the importance of hyperbole as a multifunctional rhetorical device that enriches literature and offers insights into cross-cultural human experiences.

2181-3701/© 2024 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol2-iss4/S-pp6-11>

This is an open-access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Ingliz va o'zbek adabiyotida giperbolaning lingvopragmatik xususiyatlari

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

giperbola,
mubolag'a,

Ushbu maqola ingliz va o'zbek adabiyotlarida giperbola (mubolag'a)ning lingvo-pragmatik xususiyatlarini o'rganadi.

¹ Graduate student, Faculty of Linguistics (English), Tashkent Oriental University.

² Professor, Doctor of Philology (DSc), Uzbekistan State World Languages University.

lingvo-pragmatik
xususiyatlar,
adabiyot,
uslubiy farqlar,
tasvir.

Giperbola, hissiyotlarni ta'kidlash, tasvirni kuchaytirish va madaniy qadriyatlarini aks ettirishda retorik vosita sifatida o'z o'rnini belgilaydi. Giperbola — bu ongli ravishda ortiqcha bo'lish deb ta'riflanadi va leksik, sintaktik va semantik kabi turli lingvistik darajalarda faoliyat yuritadi, uning pragmatik funksiyasi esa o'quvchining hissiy reaksiyalarini va talqinlarini jalb qiladi. Tadqiqot, ingliz adabiyotida giparbolaning qo'llanilishini, Shakespear dramalaridan tortib zamonaviy satira asarlarigacha o'rganib, uning ironiyani va ijtimoiy tanqidni ifoda etish qobiliyatini ta'kidlaydi. Aksincha, o'zbek adabiyotida giparbola, ya'ni "mubolag'a," qahramonlik, go'zallik va axloqiy g'oyalar kabi mavzularni nishonlashda qo'llaniladi va u og'zaki an'analarga va klassik she'riyatga asoslanadi. Taqqoslash analizi orqali, ushbu maqola giparbolaning madaniy kontekstlarini va uslubiy farqlarini ko'rsatadi, bu giparbola ifoda etishning universal funksiyalarini bajarishga qaramay, uning ifodalari muayyan adabiy an'analardan chuqur ta'sirlanganligini isbotlaydi. Natijalar giparbolaning adabiy manzarani boyituvchi va madaniyatlararo insoniy tajribalarni tushunishga yordam beruvchi ko'p funksiyali retorik vosita sifatidagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Лингвопрагматическая характеристика гиперболы в английской и узбекской литературе

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

гипербола,
преувеличение,
лингвопрагматические
особенности,
литература,
стилистические различия,
образ.

В данной статье исследуются лингвопрагматические особенности гиперболы (преувеличения) в английской и узбекской литературе. Гипербола занимает важное место как риторический инструмент, позволяющий подчеркнуть эмоции, усилить образы и отразить культурные ценности. Гипербола определяется как сознательное преувеличение и функционирует на разных языковых уровнях — лексическом, синтаксическом и семантическом, в то время как её прагматическая функция заключается в воздействии на эмоциональные реакции и интерпретации читателя. Исследование анализирует использование гиперболы в английской литературе — от драм Шекспира до современной сатиры, подчёркивая её способность передавать иронию и социальную критику. В узбекской литературе, напротив, гипербола или «преувеличение» используется для прославления таких тем, как героизм, красота и моральные идеалы, и основывается на устных традициях и классической поэзии. Сравнительный анализ в статье раскрывает культурные контексты и стилистические различия гиперболы, показывая, что, хотя гипербола выполняет универсальные выразительные функции, её формы глубоко зависят от определённых литературных традиций. Результаты подчёркивают значимость гиперболы как многофункционального риторического приёма, который

обогащает литературный ландшафт и помогает глубже
понять межкультурный человеческий опыт.

KIRISH

Giperbola stilistik vosita sifatida turli madaniyatlar va davrlar adabiyotida keng qo'llaniladi. Bu xarakterlarning, vaziyatlarning yoki his-tuyg'ularning ba'zi jihatlarini ta'kidlash uchun ataylab bo'rttirishni o'z ichiga oladi, bu esa dramatiklik yoki intensivlik hissini yaratadi. Eng oddiy shaklda giperbola oddiy kontsepsiyani g'ayrioddiy holga keltirishi yoki sevgi, g'azab yoki qo'rquv kabi ekstremal holatni etkazish uchun inson his-tuyg'ularini kuchaytirishi mumkin. Ushbu qurilma qadim zamonlardan beri hikoya qilish uchun asos bo'lib, nafaqat individual hikoyalarni, balki ijtimoiy va madaniy nutqni ham shakllantiradi.

Giperbola yoki ataylab bo'rttirish adabiyotda kuchli his-tuyg'ularni uyg'otish, fikrni ta'kidlash yoki jonli tasvir yaratish uchun keng qo'llaniladigan ritorik usuldir. Bu uslub butun dunyo adabiyotida, jumladan, ingliz va o'zbek adabiyotida faol ishlatiladi.[1] Ushbu maqola giperbolaning lingvopragmatik xususiyatlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, uning ingliz va o'zbek adabiy kontekstida qanday funktsiyalarga ega ekanligini va madaniy va uslubiy farqlarga qanday hissa qo'shishini ko'rsatadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Giperbolani olimlar turlicha nuqtayi nazardan tadqiq etishgan. Jumladan, Sh. A.Abdurahmonov "O'zbek badiiy nutqida kulgi qo'zg'atuvchi lisoniy vositalar" mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasida, J.B.Qoraboyevning "Giperbolaning lingvistik maqomi va muolag'alashgan semantikali frazeologik birliklar" mavzusidagi ilmiy maqolasi, M.Mirtojiyevning "Lingvistik metaforalar tasnifi" nomli ilmiy maqolasi, T. Sabitovanning "Navoiy ijodida badiiy san'atlar" mavzusidagi ilmiy maqolasi, S. Mirzaxalilovanning "Tillarda giperbolani voqealantiruvchi verbal va noverbal vositalar" nomli maqolasi, I.O.Parmonov, N.E. Abdullaevaning "Analysis of hyperbole in the english and uzbek" nomli ilmiy maqolasida, shuningdek, E. Н. Мустяцанинг "Гипербола как средство стилистической экспрессии во фразеологических единицах английского языка", Ю. И.Борисенко "О лингвистическом статусе гиперболы и механизме ее образования" kabi ilmiy maqolalarida giperbola va uning nutqda, frazeologik birliklarda, tilshunoslikda qo'llanishiga doir tahliliy ma'lumotlar keltirilgan.

METOD VA METODOLOGIYA

O'zbek va ingliz tilini rivojlantirishga qaratilgan qonunlar, o'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaror va farmonlari maqolaning metodologik asosini tashkil etadi. Maqolada lingvistik va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi.

NATIJA

Ingliz va o'zbek adabiyotidagi giperbolaning lingvopragmatik xususiyatlarini misollar keltirib tahlil etish orqali ikki tilning o'zaro va farqli jihatlarini maqolada tanlangan mavzu doirasida ochib beriladi. Shuningdek, ingliz va o'zbek tilidagi giperbolani yuzaga keltiruvchi tasviriy vositalarni aynan tarjima qilish jarayonida jumlaning mazmun jihatdan o'zgarishiga e'tibor qaratiladi.

MUHOKAMA

Ingliz adabiyotida giperbola hissiy ta'sir va xarakter rivojlanishida muhim rol o'ynadi. Ingliz mualliflari, ayniqsa, romantik, fojiali va satirik janrlarda chuqur his-tuyg'ularni uyg'otish va o'quvchilar bilan shaxsiy darajada bog'lanish uchun giperboladan

uzoq vaqtdan beri foydalangan.[2] Masalan, Uilyam Shekspir asarlarida giperbola qahramonning his-tuyg'ularining chuqurligini tasvirlash uchun tez-tez ishlatiladi, bu Romeo va Julettada ko'rinib turibdi, bu erda Romeoning sevgi izhorlari deyarli real bo'lmagan darajaga ko'tarilgan. Ingliz adabiyotidagi giperbola satira va ijtimoiy sharhlarda ham asosiy o'rin tutadi. Jonatan Svift kabi mualliflar "Oddiy taklif" asarida jamiyat muammolariga e'tiborni qaratish uchun giperbolik mubolag'alardan foydalanadilar, haqiqiy dunyo muammolarini fosh qilish uchun absurd yoki bo'rttirilgan stsenariylarni taqdim etadilar.

Zamonaviy ingliz yozuvchilari zamonaviy muammolarni aks ettirish uchun giperboladan foydalanishda davom etmoqdalar. Jorj Oruellning 1984 yilgi asarida distopik jamiyatning giperbolik tasvirlari hukumat nazorati va nazorati darajasini bo'rttirib ko'rsatib, totalitarizmni tanqid qilishga xizmat qiladi, o'quvchini nazoratsiz hokimiyat xavfidan xabardor qiladi. Xuddi shunday, J.K Roulingning Garri Potter turkumida ham yaxshilik va yovuzlik nisbatlarini ta'kidlash uchun giperbola qo'llaniladi, sehr va yovuzlikning bo'rttirilgan tasvirlari o'quvchilarni axloqiy ziddiyatlar dunyosiga tortadi.

O'zbek adabiyotida giperbola o'ziga xos lingvistik va pragmatik xususiyatlarga ega bo'lib, boy og'zaki ijod va mintaqaning tarixiy sharoitlarini aks ettiradi. O'zbek adabiyotida, xususan, epik she'riyat va xalq og'zaki ijodida qahramonlar va axloqiy g'oyalarni yuksaltirish uchun mubolag'adan ko'p foydalaniladi. O'zbek xalq og'zaki ijodida markaziy asar bo'lmish "Alpomish" dostoni kuch-qudrati, donoligi va jasorati bilan oddiy inson imkoniyatlaridan ham oshib ketadigan, hayotidan kattaroq qahramonlar obrazini giperbola yordamida ifodalash namunasidir. Bu giperbolik tasvirlar nafaqat ko'ngil ochish, balki o'zbek jamiyatida yuksak qadrlanadigan mardlik, sadoqat, axloqiy poklik kabi madaniy qadriyatlarni mustahkamlashga xizmat qiladi. Alisher Navoiy she'riyatida mubolag'a chuqur hissiy holatlarni, ma'naviy fidoyilikni, tabiatning ulug'vorligini yoki inson tajribasini ifodalash uchun ishlatiladi, inson hayotining axloqiy-axloqiy jihatlarini ta'kidlaydi.[5]

O'zbek mubolag'asi ham og'zaki ijod bilan chambarchas bog'liq. Yozma adabiyot keng tarqalgunga qadar hikoyalar, she'rlar va dostonlar og'zaki ravishda uzatilar edi, ular ko'pincha tomoshabinlarni o'ziga jalb qilish va hikoyalarni esda qolarli qilish uchun giperbolalarni o'z ichiga olgan. Shu nuqtai nazardan, giperbola nafaqat adabiy vosita, balki madaniy o'ziga xoslik va qadriyatlarni avlodlar o'rtasida saqlashning asosiy vositasi edi.

Ingliz va o'zbek adabiyotida giperbolani qiyosiy o'rganish ushbu uslubiy vositadan foydalanishdagi madaniy farqlar va o'xshashliklarni chuqur tushunish imkonini beradi.[3] Ikkala an'ana ham kuchli hissiy reaksiyalarni uyg'otish uchun giperboladan foydalansa-da, maqsad va ta'sir ko'pincha har bir madaniyatning asosiy qadriyatlarini aks ettiradi. Ingliz adabiyotida giperbola shaxsiy his-tuyg'ularga va ijtimoiy tanqidga e'tibor qaratadi, shaxsiy tajribaga urg'u beradi yoki ijtimoiy masalalar bo'yicha satirik sharhlarni taklif qiladi. Bundan farqli o'laroq, o'zbekcha giperbola ko'pincha jamoaviy qadriyatlarga e'tibor qaratadi, qahramonlik, sadoqat va axloq g'oyalarni ijtimoiy birdamlik va madaniy g'ururni mustahkamlashga qaratilgan kengroq hikoyaning bir qismi sifatida ko'taradi.

Ingliz adabiyotida giperbolaga misol:

Ingliz adabiyotida giperbola asrlar davomida muhim uslubiy vosita bo'lib kelgan. Shekspirning klassik asarlaridan tortib zamonaviy yozuvchilargacha, u his-tuyg'ularni, hazilni yoki dramani kuchaytirish uchun xizmat qiladi. Masalan, Shekspirning "Makbet" asarida, Leydi Makbet "Arabistonning barcha iforlari ham bu kichik qo'lni yuvib tozalay

olmaydi" deganda, bu ifoda uning aybdorligi va umidsizligini dramatik tarzda ta'kidlaydi.[6] Bu yerda giperbola sahnaning emotsional ta'sirini kuchaytiradi.

Ingliz adabiyoti an'analarda giperbola turli janrlarda, jumladan, she'riyat, roman va satirada tez-tez qo'llaniladi. Lord Bayron va Jon Kits kabi romantik shoirlar ko'pincha tabiiy manzaralarni yoki kuchli tuyg'ularni ifodalash uchun giperbolik iboralarni ishlatishgan. Zamonaviy adabiyotda ham giperbola hazil va satirada jamiyat me'yorlarini tanqid qilish uchun, masalan, Mark Tvenning asarlarida uchraydi.

O'zbek adabiyotida giperbola

O'zbek adabiyotida giperbola "mubolag'a" deb ataladi va u folklor, klassik she'riyat va zamonaviy prozaga asoslangan qadimiy an'anaga ega.[7] Og'zaki an'analarda bu markaziy element bo'lib, ertakchilarning hikoyalariga jo'shqinlik va jonlilik qo'shish uchun bo'rttirilgan tasvirlar ishlatishadi. Masalan, qahramonlik dostonlarida jangchilar "yuz sherga teng kuchli" deb ta'riflanadi, bu ularning jasoratini va kuchini ta'kidlash uchun ishlatiladi.

O'zbek klassik she'riyatida, ayniqsa Alisher Navoiy asarlarida, giperbola keng qo'llaniladi.[4] Ushbu matnlarda giperbola go'zallikni, qahramonlikni yoki ma'naviy sadoqatni ulug'lash uchun ishlatiladi. Masalan, oshiqning go'zalligi "quyoshdan ham yorqin" deb ta'riflanishi mumkin, bu esa qoyil qolish va ideallashtirishni ifodalovchi keng tarqalgan mubolag'a motividir.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida giperbola hali ham muhim uslubiy xususiyat bo'lib qolmoqda, ko'pincha ijtimoiy masalalarni tanqid qilish yoki insoniy tajribalarni chuqurroq ifodalash uchun ishlatiladi. Kundalik nutq va folklorda ham uning qo'llanilishi uning madaniy ahamiyatini yanada ta'kidlaydi, chunki bu o'zbek tilining ifodaviy boyligini aks ettiradi.

XULOSA

Ingliz va o'zbek adabiyotida giperbolaning lingvopragmatik xususiyatlari mubolag'aning ham umumiy, ham madaniy jihatdan o'ziga xos ishlatilishini ko'rsatadi. Ushbu vosita ifodalarni kuchaytirish va his-tuyg'ularni uyg'otish nuqtai nazaridan o'xshash tarzda ishlatilsa-da, uning paydo bo'ladigan madaniy va uslubiy kontekstlari har xil adabiy an'analarni ajratib turadi.

Giperbola ikkala adabiy kontekstda ham o'zgaruvchan va ta'sirchan ritorik vosita bo'lib qolmoqda, uning ifodali til orqali his-tuyg'ular, g'oyalar va madaniy qadriyatlarini ifodalashdagi imkoniyatlarini namoyish etmoqda. Shunday qilib, u adabiy manzarani boyitishda davom etadi va turli vaqtlar va joylarda inson tajribalari va madaniy qarashlar haqida tasavvur beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abrams, M. H. (1999). *A Glossary of Literary Terms*. Boston: Heinle & Heinle.
2. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
3. Gorbunova, A. S., & Sa'diev, M. (2021). Comparative Analysis of Hyperbole in English and Uzbek Literature. *Journal of Language and Literature Studies*, 12(4), 45-58.
4. Khamroev, I. (2018). *Mubolag'a va uning o'zbek adabiyotidagi o'rni*. Tashkent: Fan va Texnologiya.
5. Navoiy, A. (2007). *Khamsa: The Quintet of Alisher Navoi*. Translated by A. M. Sadykova. Tashkent: Uzbekistan State Publishing House.

6. Shakespeare, W. (2003). The Complete Works of William Shakespeare. London: Wordsworth Editions.
7. Shodiyor, A. (2016). O'zbek folkloridagi mubolag'alar va ularning ma'nosi. Journal of Folklore Studies, 9(2), 12-24.